АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 811.111’373

Л. О. Глухова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ЛЕКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ *EDUCATIONAL MANAGEMENT* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Розглянуто особливості семантичної структури лексичної одиниці *educational management* в сучасній англійській мові; виявлено лексико-семантичні варіанти, які її складають; описано ієрархічну структуру кожного лексико-семантичного варіанту; представлено семантичну структуру лексичної одиниці *educational management* у вигляді впорядкованих наборів сем – семем.

Ключові слова: семантична структура, лексико-семантичний варіант, архісема, диференційна сема, потенційна сема, семема.

Рассмотрены особенности семантической структуры лексической единицы *educational management* в современном английском языке; определены лексико-семантические варианты, составляющие её; описана иерархическая структура каждого лексико-семантического варианта; представлена сематическая структура лексической единицы *educational management* в виде упорядоченных наборов сем – семем.

***Ключевые слова*:** семантическая структура, лексико-семантический вариант, архисема, дифференциальная сема, потенциальная сема, семема.

The aim of the article is to analyse semantic peculiarities of the lexical unit *educational management* in the modern English language and to define semantic structure of this lexical unit. Lexico-semantic variants that compose the structure of the lexical unit *educational management* have been defined; hierarchical structure of each lexico-semantic variant has been described; semantic structure of the lexical unit *educational management* has been shown in the form of arranged sets of semes – sememes in the present paper. It has been found out that each lexico-semantic variant of the lexical unit *educational management* contains an archiseme, differential semes and potential semes. The research has shown that the lexical unit *educational management* is polysemantic; examination of the set of all the meanings it contains will allow us to reveal the field and frame structures of the concept EDUCATIONAL MANAGEMENT in the modern English language.

Key words: semantic structure, lexico-semantic variant, archiseme, differential seme, potential seme, sememe.

Університети сучасної Європи, а також система вищої освіти в цілому, зазнають постійних змін та трансформацій. Цьому сприяє ряд факторів, зокрема – впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів компонентів Болонського процесу та спроба привести Європейський простір вищої освіти до єдиного спільного знаменника, тим самим гармонізувавши та впорядкувавши його. Крім того,

© Л. О. Глухова, 2014

процес глобалізації, характерний сьогодні для сфери європейської вищої освіти, впливає не тільки на загальну концепцію управління нею, але й на систему менеджменту кожного окремо взятого вищого навчального закладу.

Вивченням особливостей та принципів управління системою освіти, навчальним закладом як таким, а також визначенням функцій та якостей сучасного управлінця займається галузь науки *освітній менеджмент (educational management)*, аналізу та вивченню якої присвячені численні дослідження в сферах педагогіки, психології та менеджменту.

Необхідно наголосити, що *educational management* є не просто лексичною одиницею, яка вербалізує процес управління вищим навчальним закладом в сучасній англійській мові, це концепт, який має доволі розгалужену семантичну структуру та включає в себе образи, асоціації та процеси, які пов'язані з процесом управління навчальним закладом.

Створення спільного Європейського простору вищої освіти вимагає вибір такої мови спілкування, яка б могла об'єднати вищі навчальні заклади різних країн Європи та полегшити їхню співпрацю. Сьогодні такою мовою – мовою *lingua franca* – стає англійська [0]. Тому визначення всіх компонентів семантичної структури лексичної одиниці *educational management* саме в англійській мові є надзвичайно важливим питанням, адже воно допомагає не тільки глибше зрозуміти значення цієї лексичної одиниці з лінгвістичної точки зору, але й простежити її функціонування в різних контекстах англомовного освітнього дискурсу. Це дозволить у подальшому розкрити польову та фреймову структури концепту ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ в сучасній англійській мові. Компоненти значення (семи), які виділяються в семантичній структурі лексичної одиниці *educational management,* співвідносяться з ближньою та дальньою периферією польової моделі концепту, а також зі слотами, які формують фреймову структуру зазначеного концепту.

Метою даної роботи є дослідження семантичних особливостей лексичної одиниці *educational management* у сучасній англійській мові, а також виявлення семантичної структури даної лексичної одиниці для подальшого визначення польової та фреймової структури концепту ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ.

Для досягнення поставленої мети в роботі було поставлено декілька **завдань**:

- виявити всі лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), які складають семантичну структуру лексичної одиниці *educational management*;
- визначити набори сем, які складають ієрархічну структуру кожного ЛСВ лексичної одиниці *educational management*;
- представити кожний ЛСВ лексичної одиниці *educational management* у вигляді семем.

Основним **методом** дослідження є структурний метод, який традиційно визначають як метод синхронного аналізу мовних явищ як варіантів складників цілісної системи мови – інваріантів, що перебувають у жорстко детермінованій внутрішній ієрархії відносин. Структурний метод має ряд методик, розроблених в різних школах лінгвістичного структуралізму, як-от методика компонентного аналізу, методика опозиційного аналізу, методика дистрибутивного аналізу та ін. [6, с. 704–705].

Методологічне підґрунтя представленої роботи складає методика компонентного аналізу, який «полягає у встановленні структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових частин – сем (семантичних множників)» [7, с. 55].

В основі методики компонентного аналізу лежить теза про те, що значення слова – це впорядкована структура численних елементарних одиниць (семантичних множників, сем, диференціюючих одиниць) [9]. Спочатку методика компонентного аналізу являла собою порівняння слів за парами, їх зіставлення за деякими ознаками. Однак внаслідок того, що суворо впорядкованих систем в лексиці існує мало, було знайдено більш універсальну методику компонентного аналізу – аналіз з опорою на словникові дефініції [2].

Варто зазначити, що в компонентному аналізі багатозначних слів зазвичай використовують термін «лексико-семантичний варіант» (ЛСВ), який ще в 1954 ввів А.І. Смірницький [8]. Дослідник писав, що лексико-семантичні варіанти слова розрізняються своїми лексичними значеннями, причому різниця між цими значеннями не виражається в їхніх звукових оболонках, вони формують змістову структуру одного слова. Подібно слову, лексико-семантичний варіант є двосторонньою одиницею: це єдність матеріального знаку (тобто звукової, графічної оболонки), що представлена зазвичай рядом граматичних форм, та елементарного значення.

Дослідження семантичної структури лексичної одиниці *educational management* проводилося в декілька етапів.

На першому етапі було проведено відбір дефініцій даної лексеми. Однак було помічено той факт, що лексична одиниця *educational management* у тлумачних словниках сучасної англійської мови відсутня. З цієї причини фактичним матеріалом для роботи слугували дефініції, що їх надають лексемі *educational management* зарубіжні (англійські, американські, німецькі), українські та російські дослідники, які займаються вивченням освітнього менеджменту як галузі науки. Всі дефініції було відібрано з нелінгвістичних джерел [5] [10] [11] [12] та ін., що присвячені аналізу педагогічних, психологічних, економічних, маркетингових та юридичних аспектів освітнього менеджменту як галузі науки. Загальна кількість таких джерел складає майже сто одиниць. Детально проаналізувавши роботи, що присвячені вивченню освітнього менеджменту як самостійної галузі науки, ми помітили, що дослідники, незалежно від їх національної належності, надають схожі дефініції поняттю *освітній менеджмент*. Саме тому при виділені лексико-семантичних варіантів, що формують семантичну структуру лексичної одиниці *educational management*, було враховано тлумачення як англомовних, так і україномовних, російськомовних та німецькомовних джерел.

В ході аналізу було встановлено, що лексична одиниця *educational management* є полісемантичною, а всі ЛСВ, що містяться в її семантичній структурі, є взаємообумовленими та взаємопов'язаними.

Аналіз відібраних дефініцій лексичної одиниці *educational management* дозволив виокремити в її семантичній структурі сім ЛСВ:

ЛСВ 1 – *field of study and practice concerned with the operation of schools and other educational organizations (галузь науки та практика, що вивчає управління школою та іншими навчальними закладами);*

ЛСВ 2 – *the process and system of running an educational institution (процес та система управління навчальним закладом);*

ЛСВ 3 – *set of principles, methods, organizational forms and technological activities of running an educational process aimed at increasing its efficiency (комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності);*

ЛСВ 4 – *the agent of educational management: a group of people who perform managerial functions and tasks within the system of education (суб'єкт освітнього менеджменту: група людей, які виконують управлінські функції та завдання в системі освіти);*

ЛСВ 5 – *the object of educational management: trained and committed teachers, non-teaching staff, students (об'єкт освітнього менеджменту: підготовлений та ідейний викладацький склад, персонал навчального закладу, студенти);*

ЛСВ 6 – *the object of educational management: educational institution and educational systems (об'єкт освітнього менеджменту: навчальний заклад та освітні системи);*

ЛСВ 7 – *the object of educational management: educational process (об'єкт освітнього менеджменту: освітній процес).*

На основі вищезазначеного можемо стверджувати, що лексична одиниця *educational management* є полісемантичною, а всі ЛСВ, які складають її семантичну структуру, взаємопов'язані між собою та доповнюють одне одного. Всі вони є самостійними та відображають різні аспекти одного й того ж явища – освітнього менеджменту.

На другому етапі було досліджено структуру кожного ЛСВ полісемантичної лексичної одиниці *educational management*. В ході аналізу було встановлено, що в ній містяться семи різного характеру, які становлять певну ієрархію. Семи, за визначенням російського дослідника В. Г. Гака, є мінімальними граничними одиницями плану змісту, які віддзеркалюють у свідомості людей характерні риси, об'єктивно властиві денотату, або приписуються йому даною мовною одиницею й, отже, об'єктивні стосовно кожного мовця [3, с. 95]. Дослідником було розроблено класифікацію ієрархії сем, яку в сучасному мовознавстві вважають класичною. Згідно з типологією вченого, ієрархічна структура кожного ЛСВ складається з трьох типів сем:

- архісема, яка є родовою, інтегральною семою;
- диференційні семи, які є семами видового значення;
- потенційні семи, які відбивають побічні характеристики позначуваного об'єкта [4, с. 371].

На останньому етапі дослідження було проаналізовано семантичну структуру кожного ЛСВ лексичної одиниці *educational management* в сучасній англійській мові, тобто виділено архісему, диференційні семи та потенційні семи, та упорядковано їх в набори сем – семеми. Таким чином, семантичну структуру полісемантичної лексичної одиниці *educational management* в сучасній англійській мові можна представити у вигляді сімох семем:

Семема 1: [field of study and practice] [(галузь науки та практика)] *(архісема)* : [concerned with the operation of schools and other educational organizations] [(що вивчає управління школою та іншими навчальними закладами)] *(диференційна сема)*.

Семема 2: [the process and system] [(процес та система)] *(архісема)* : [of running an educational institution] [(управління навчальним закладом)] *(диференційна сема)*.

Семема 3: [set of principles, methods, organizational forms and technological activities] [(комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів)] *(архісема)* : [of running an educational process] [(управління освітнім процесом)] *(диференційна сема)* : [aimed at increasing its efficiency] [(спрямований на підвищення його ефективності)] *(потенційна сема)*.

Семема 4: [the agent of educational management] [(суб'єкт освітнього менеджменту] *(архісема)* : [a group of people who perform managerial functions and tasks within the system of education] [(група людей, які виконують управлінські функції та завдання в системі освіти)] *(диференційна сема)*.

Семема 5: [the object of educational management] [(об'єкт освітнього менеджменту] *(архісема)* : [trained and committed teachers, non-teaching staff, students] [(підготовлений та ідейний викладацький склад, персонал навчального закладу, студенти)] *(диференційна сема)*.

Семема 6: [the object of educational management] [(об'єкт освітнього менеджменту] *(архісема)* : [educational institution and educational systems] [(освітній заклад та освітні системи)] *(диференційна сема)*.

Семема 7: [the object of educational management] [(об'єкт освітнього менеджменту] *(архісема)* : [educational process] [навчальний процес] *(диференційна сема)*.

Таким чином, лексична одиниця *educational management* у сучасній англійській мові є полісемантичною. План її змісту представлений сімома лексико-семантичними варіантами, семантична структура кожного з яких є ієрархічно впорядкованою та містить архісему, диференційні та потенційні семи. Подальше дослідження полісемантичної лексичної одиниці *educational management*, на нашу думку, повинне бути направленим на аналіз особливостей її функціонування, тобто плану її вираження, в освітньому дискурсі сучасної англійської мови. Виявлення сукупностей значень, у яких використовується представлена лексична одиниця в сучасній англійській мові, на нашу думку, дозволить розкрити польову та фреймову структури концепту ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ в сучасній англійській мові.

Бібліографічні посилання

1. **Анисимова А. И.** Становление европейского английского [EuroE] (на материале вербализации концепта «глава университета») / А. И. Анисимова // Англістика та американістика : [зб. наук. пр.] / ред. кол. : А. І. Анісімова (голов. ред.), Т. М. Потніцева (заст. голов. ред.) [та ін.]. – Д., 2012. – Вип. 9. – 224 с. – С. 8–12.
2. **Арнольд И. В.** Основы научных исследований в лингвистике / И. В. Арнольд. – М., 1991. – 140 с.
3. **Гак В. Г.** К проблеме гносеологических аспектов семантики слова / В. Г. Гак // Вопросы описания лексико-семантической системы языка : науч. конф., 16–18 ноября 1971 г. : тезисы докл. – М., 1971. – Ч. 1. – С. 94–96.
4. **Гак В. Г.** К проблеме семантической синтагматики / В. Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М.: Наука, 1972. – С. 367–396.
5. **Даниленко Л.** Інноваційний освітній менеджмент : навч. посіб. / Л. Даниленко. – К. : Главник, 2006. – 144 с.
6. **Селіванова О. О.** Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава, 2011. – 843 с.
7. **Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підруч. / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
8. **Смирницкий А. И.** Лексическое и грамматическое в слове / А. И. Смирницкий // Вопросы грамматического строя : сб. ст. – М. : АН СССР, 1955. – С. 11–53.
9. **Bush T.** Leadership and Management Development in Education / T. Bush. – Padstow, Cornwall, Great Britain, 2008.
10. **Decker F.** Bildungsmanagement für eine neue Praxis / F. Decker. – München, 1995.
11. **Goodenough D. R.** Cognitive styles: essense and origins field dependence and field independence / D. R. Goodenough. – N.-Y., 1982. – P. 12–33.
12. **Образовательный менеджмент :** учеб. пособ. для магистратуры по направлению «Педагогика» / [Иванов Е. В., Певзнер М. Н., Ветряков П. А., Федотова Г. А., Шерайзина Р. М., Ширин А. Г.] / сост. и общ. ред. Иванова Е. В., Певзнера М. Н. – Великий Новгород, 2010.

Надійшла до редколегії 15.10.13